

Eugen Ionescu

VICTOR HUGO GROTESZK ÉS TRAGIKUS ÉLETE¹

– részlet –

[...]

Thérèse Biard találkái Victor Hugóval hosszú időn át tartottak, míg egyszer „tilos szerelmi társalgáson”² érték őket tetten.

Victor és Thérèse kibéreltek egy kicsi lakást a Saint-Roch közben, amely romantikus, lángoló, szenvedélyes szerelmük fészke lett. „*Amour! Amour! Les nids ont chaud*” („*Szerelem! Szerelem! Forrók a fészkek*”³).

Nagyon gyakran látogatták, hogy ne találjon rájuk a gonosz világ, amely nem tűri két lélek szoros kapcsolatát irigykedés nélkül.

A szobájuk vörösben úszott. A kanapé, a fotelek, a dívány, mind vörösek voltak. Vörösek voltak a függönyök. Victor Hugo kitűnő ízléssel rendelkezett.

Egyik sarokban polc állott, rajta száz kötet – a költő teljes életműve (akkoriban, 1845-ben volt ekkora). Néhány üres polc arra várt, hogy megteljen további Victor Hugo-kötetekkel, amelyeknek jönniük kellett, és jöttek is. Hisz Victor Hugo új világegyetemet teremtett, és Istennel vetekedett, ahogy Auguste Vacquerie mondta:

*Il va sortir de vous un livre ce mois-ci,
Une nature encore dans votre tête est née,
Et le printemps aura son jumeau cette année,
Ici bas et là haut, vous serez deux Seigneurs.*

.....
Vous faites votre livre et Dieu fait son printemps

-
- 1 A fordítás az alábbi kiadás alapján készült: Eugen Ionescu: *Eu*. Echinox, Kolozsvár, 1990.
 - 2 1845-ben így nevezték a házasságtörés tettenérését, amelynek büntetőjogi következménye az elkövetők letartóztatása és bebörtönzése volt.
 - 3 Az eredeti szövegben Ionescu nem közölte a francia versidézetek román fordítását. Jelen esetben fontosnak tartottuk az egyértelműség kedvéért magyarul is közzé tenni a verseket. Egy részük már létező fordítás (lábjegyzetben jelöltük ezeket az eseteket), a versek javát pedig Adorjáni Mária nyersfordításai alapján a szöveg fordítója ültette át magyarra.

*Et par ce duel d'églogue, imité du vieux temps,
Nous pourrons comparer un Univers à l'autre.*

*(A könyved nemsokára napvilágot lát,
Megint egy új világ fejedben szárba kap,
Idén is lesz tavasz: de rögtön két darab,
Ott fent is lesz egy Úr, s itt lent is lesz egy másik.*

*A műved: egy kötet, az Istené: tavasz.
A két világ közül: ez győz avagy amaz?
Akárcsak régen, dönt az eklogák tusája.)*

Victor Hugo hosszú alsónadrágot viselt. Elbeszélésünk idején ebben az öltözékben sétált a dívány körül, amelyen a szőke Thérèse feküdt meztelenül. Verseket szavalt neki. Szenvedélyes szónoklatokat intézett hozzá, amelyek mindig felkészítették – előtte, és megnyugtatták – utána. Victor Hugo, akinek párja csak a nagy emberek között akadt, úgy tett, mint a görögök, akik Trója falai alatt szónokoltak a harc kezdete előtt. V. Hugo szónoklatában csillogva bukfenceztek az ezüst-fellegek, a zenit, a csillagképek, a Hydra csillagai, a mélységek áramlása, a gyémánt égitestek...

Július volt. A szerelmesek szobája egy kert felé nézett. Victor Hugo kezével a napra mutatott, amely szőke volt, akár Thérèse, a virágokra, amelyek az ő illatát árasztották, a levelekre és a többi költői és romantikus díszítőelemre, amelyek a szerelem felhevítéséhez járultak hozzá:

*L'infini tout entier d'extase se soulève
Et, pendant ce temps-là, Satan, l'envieux, rêve...*

*(A Végtelen remeg a révülettől kábán,
S eközben álomba merül az irigy Sátán...)*

- mondta Victor Hugo, miközben ujjával az ablakra mutatott, és mosolygva, bájosan Thérèse felé fordította fejét. A költő makulátlan alsóneműje angyali jelleget kölcsönzött neki.

De hirtelen, a szerelmes csodálat kellős közepéből felriadt Thérèse rettenetes visítást hallatott, és nem akarva többé az ablak felé nézni, kezébe temette fejét:

- Sátán!! Sátán!!!

Victor Hugo megrendülten odanézett. Az ablakban megjelent egy fej. Hosszúkás, szikár arc, aránytalan orral, cilinderrel és tényleg nagyon irigy arckifejezéssel. Nem a Sátán volt, hanem mint mindig, az indiszkrét és *trouble-fête*⁴ férj, François-Auguste Biard. A hosszúkás arc egészen kellemetlenül és illetlenül vigyorgott; aztán miközben ily módon mozgatta ajkait, így szólt egy másik éppen megjelenő cilinderes archoz:

- Nézze! Tettenérés vagy sem?

Majd ördögi hangszínnel a lírai szeretőkhöz fordult:

- Most megvagytok, babáskáim! Angyalkáim! Költőcskéim!

És bámulatos fürgeséggel, félkézzel kapaszkodva beugrott az ablakon. A másik kövérebb, tömzsibb úr nehézkes mozdulatokkal követte.

- Asszonyom, rajtakaptam magát! - mondta a férj, és Thérèse felé tartott nagy léptekkel. Túl nagy léptekkel. Mert a díványhoz érve, ahol Thérèse állt, megbotlott, és esés közben Thérèse derekába kapaszkodott. Épp eléggé emelkedett fel ahhoz, hogy egyenesen az orrába kapjon tőle egy pofont, hisz Thérèse a vakmerőkkel könyörtelenül bánt.

- Sátán! - kiáltotta, és kiegészítésképp leköpte.

- *De la tenue, Thérèse! De la tenue!*⁵ - mondta feszélyezetten Victor Hugo.

De Thérèse az irigy Auguste szeme láttára meztelenül felugrott a díványról, majd a másik - vörös, zavart - úrhoz ment, és megkérdezte:

- Ki maga, uram, és mit akar? Bolondnak kell lennie, hogy a férjem hülye vicceihez csatlakozzon.

- Nem bolond, asszonyom, nem bolond. Ő M... rendőrbiztos (Alfred Asseline *Victor Hugo intime* című kötete szerint), a Vendome téri rendőrség főnöke.

Majd így szólt a rendőrbiztoshoz, hisz tényleg rendőrbiztos volt:

- Írja meg, kérem, helyben a jegyzőkönyvet a tettenérésről, és tartóztassa le őket!

4 ünnepontó

5 A jómodor, Thérèse! A jómodor!

Thérèse Biard elsápadt, és természetesen ájultan a díványra esett.

- De... - motyogta a Vendome utcai rendőrbiztos, jobbra és balra nézve - ahhoz, hogy tilos szerelmi társalgás tettenéréséről beszélhesünk, ketten kell lenniük...

Auguste Biard körülnézett. Dühödten ordított. Eltűnt a szerető!

- A nyomorult! Hol van a nyomorult?

A rendőrbiztos és a férj mindenütt keresni kezdték. Hamar megtalálták. Victor Hugo az ágy alatt feküdt.

- Íme! A gazember!

Victor Hugo kénytelen volt kidugni a fejét az ágy alól. Négykézláb kimászott, majd felállt, és így szólt:

- Biard úr, azért jöttem, hogy a feleségével az új regényemről értekezsek, a *Nyomorultakról*, amelyet, amint azt bizonyára tudja, nemrégiben kezdtem el írni.

- Aha! Szóval így! Itt alkotja a műveit! Éppen itt! - skandálta Auguste gúnyosan. - De az ágy alatt mit kerestt?

- A zoknitartót, Biard úr, és a nadrágomat - mondta szánalomra méltóan a nagy költő.

- A nadrág itt van, nézze, ezen a széken, és alatta a zoknitartó! Húzza fel a nadrágját, ha azt hiszi, hogy ez még segíthet magán bármit is!... Magának pedig *madame* - mondta Biard Thérèse-nek, aki ájultnak tette magát - nesze! - és „platty”, ütött egyet a farára.

- Jaj! Maga számár! - kiáltott sértetten Thérèse. Victor Hugo megpróbált közbelépni:

- *Oh! N'insultez jamais une femme qui tombe! (Ó, ne mondj a bukott asszonyra soha rosszat!)*⁶⁾

Auguste Biard azonban az irigység miatt olyan ördögi lendületre kapott, mint még soha, és azonnal rávágta:

- Maga, Victor Hugo úr, húzza fel a nadrágját, és hallgasson!!

A rendőrbiztos zavarba jött.

- Victor Hugo úr? Ókelme Victor Hugo úr? Ó! Ó! - majd Auguste-hoz: Ő költő, uram!

És fejét felemelve, egyik lábát előre téve, szavalni kezdett:

6 Victor Hugo-verscím, Lator László fordítása.

*O, lac! l'année à peine a fini sa carrière!
(Ah tó! Milyen messze már az alig elsuhant év!⁷)*

De Victor Hugo öltözködés közben nadrágtartóval a kezében méltatlankodva felkiáltott:

- Nekem úgy tűnik, hogy Lamartine-ból szaval!

(Thérèse megkéri az urakat, hogy fordítsanak neki hátat, hogy felöltözhesen. „Kicsike volt és kerekded, illet bárki megszerethet”⁸. És nagyon fehér.)

A rendőrbiztos már elfordult, mikor a megfeszített összpontosítás eredményeképp hirtelen megvilágosodva felkiáltott:

- Ó! Ó! Tudom! „*Ce sont les Djinns qui passent*” („Itt dzsinnek robognak”⁹)

De Auguste Biard tajtékozott a dühtől:

- Rendőrbiztos úr, tartóztassa le őket! Tetten értük őket! Tartóztassa le őket! Ez nem romantikus irodalmi szalon, ez itt tilos szerelmi társalgás tettenérése!

A rendőrbiztos kijózanodva felsóhajtott. Eleget kellett tennie kötelességének. Biard hajthatatlan volt.

Victor Hugo felöltözve, cilinderrel a fején visszanyerte teljes méltóságát:

- Ez magánterületsértés, rendőrbiztos úr!... A mi ölelésünket angyalok vigyázták! Hogy merészelte maga elüldözni ezeket a mennyei lényeket? Nem hallott riadt szárnyzuhogást, mikor megérkezett?

- De igen! De igen! - mondta a rendőrbiztos, vörösén, izzadva. - De igen! De igen! De mit tehetek, Hugo úr?

- Rendőrbiztos úr - lépett közbe Biard sóvárogva -, ne hagyja, hogy megfélemlítsék. A hölgy, amint látom, éppen felöltözött. Az úr feltette a cilinderét. Szólítsa fel őket, hogy kövessék önt a rendőrörsre!

Victor Hugo szatirikus sorokat és gúnyiratokat forgatott a fejében. Auguste Biard szaggatottan és idegesítően nevetett.

A rendőrbiztos tőle telhető méltósággal, kissé dadogva és köhögve, így motyogott:

7 Alphonse de Lamertine: *Le lac - A tó*, Szabó Lőrinc fordítása.

8 Mihai Eminescu *Scrisoarea V. (Ötödik levél*, Ford. Franyó Zoltán) költeményéből származó kompiláció.

9 Helyesen: „C'est l'essaim des Djinns qui passe” - „Itt dzsinni hadak robognak” (Victor Hugo: *Les Djinns - A dzsinnek*, Kardos László fordítása).

- A törvény nevében kövessenek!
 - Victor! Victor! – sírt a Manon szépségű szegény Thérèse a költő keblére borulva. Victor Hugo lerázta magáról, és félreállította.

Auguste Biard a rendőrbiztos karjaiba taszította, és így szólt Hugóhoz:

- Most jöjjön maga is! Jöjjön maga is! Parancsoljon!

De Victor Hugo dölyfösen így szólt:

- Nem. Én nem megyek. Engem nem tartóztathat le. Rendőrbiztos úr, én Victor Hugo vikomte vagyok, a Francia Akadémia tagja és franciaországi *pair*¹⁰. *Pair* minőségemben sérthetetlen vagyok!

- Én is, én is! – sírt Thérèse, nem igazán tudva, mit beszél.

Auguste Biard lilállott, sárgállott, zöldellett. De a rendőrbiztos teli szájjal nevetett:

- Igaza van! Sérthetetlen! Ő *pair*! Nem tartóztathatom le!

- Tartóztassa le! Tartóztassa le! – tajtékozott Biard.

- Csak a hölgyet tartóztathatom le! – mondta a rendőrbiztos – Ő nem *pair*.

De Thérèse szörnyen vergődött:

- Nem akarok tömlöcbe menni! Nem akarok tömlöcbe menni!

Hugo le akarta csillapítani. Megfogta kezét és állát, majd szelíden így szólt hozzá:

*O, noble femme,
 Dans ce vil séjour,
 Garde l'amour
 Si tu veux garder âme!
 Conserve en ton coeur, sans rien craindre,
 Dusses-tu pleurer et souffrir,
 La flamme qui ne peut s'éteindre
 Et la fleur qui ne peut mourir!*

*(Hölgyem, örökkön
 Őrizd a szerelmet,
 Hogyha a lelked
 Megőriznéd itt a földön.*

10 *Pair* – a főnemességnek politikai jogokkal fölrüházott tagja.

Eugen Ionescu: Victor Hugo groteszk és tragikus élete 101

*Szívedbe bátran bebocsásd,
Bár kínokat kell kiállnod,
A ki nem alvó lobogást
S a mindig nyíló virágot.)¹¹*

És mivel Thérèse nem hagyta abba a sírást:

*Comme l'aube tu me charmes, –
Ta bouche et tes yeux chéris
Ont, quand tu pleures, se larmes, –
Et ses perles quand tu ris.*

*(Te igéző napkelte,
Szád és szépséges szemed,
Hogyha sírsz, könnyel telve,
S gyönggyel, amikor nevet.)*

A rendőrbiztos erőszakkal vonszolta ki Thérèse-t, és így sóhajtott könnyeit törölgetve:

– Milyen szép dolog költőnek lenni! Miért is nincs fiam, hogy művészt faragjak belőle! – és kivitte Thérèse-t, mint egy csomagot.

Auguste sárga volt, akár a sárgaság. Az ajtóból visszafordult, és baljósan suttopta Victor Hugónak:

– Nem leszel *pair* és sérthetetlen sokáig, költőcském! Nem fogsz megmenekülni! Elmegyek Pasquier kancellárhoz, és tulajdon *pair*-jeid fognak elítélni! Esküszöm, hogy nem leszel többé *pair*! – és becsapta az ajtót. Victor Hugo lehunyta a szemét.

Bertóti Johanna fordítása

11 Pontatlan idézet. Az első négy sor helyesen:
L'amour seul reste. O noble femme
Si tu veux dans ce vil séjour,
Garder ta foi, garder ton âme,
Garder ton Dieu, garde l'amour !

*Hölgyem! Ámor él örökkön,
Ha hited, Istened, lelked
Megőriznéd itt a földön,
Őrizd meg hát a szerelmet!* (a fordító megjegyzése)